

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

УДК: 925 : 159.923

Івашкевич Едуард Зенонович

Доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0376-4615>

Анотація. У статті проаналізовано психологічні теорії та концепції, які описують соціальний інтелект в структурі інтелекту особистості.

Автор статті розглядає поняття «інтелект» в широкому та вузькому смислах слова. У широкому розумінні йдеться лише про один-єдиний інтелект, про інтелектуальну сферу особистості тощо. В такому сенсі інтелект особистості описано як ієрархічну систему, яка має декілька рівнів. Перший рівень – рівень функціонування когніції. Другий рівень інтелекту – рівень метакогніції. Третій рівень інтелекту ампліфікує характеристики як першого, так і другого рівнів, при цьому інтелектуальна діяльність здійснюється переважно на неусвідомлюваному рівні, рівні, який наближує особистість до використання автоматизованих навичок та вмінь. Наступний, четвертий рівень, – рівень метаінтелектуальної діяльності, на якому відбувається експлікація творчих здобутків особистості.

Доведено, що соціальний інтелект фахівця педагогічної сфери діяльності – це складне особистісне утворення, системними структурами якого є комунікативна та прогностична компетентності. Системні структури містять інтегральні складові (механізми антиципації, децентрації, інтелектуальної ініціації, прийняття рішень, планування, контролю та самоконтролю, рефлексії тощо). Комунікативна компетентність та здібності педагога, які входять до структури когнітивної компетентності, представлені на мікрорівні соціального інтелекту, прогностична компетентність та емпатія – на мезорівні, тоді як механізми антиципації, децентрації, інтелектуальної ініціації, прийняття рішень, планування, контролю та самоконтролю, рефлексії тощо, які забезпечують функціонування соціального інтелекту, – на макрорівні.

Ключові слова: соціальний інтелект, когніції, метакогніції, метаінтелектуальна активність, комунікативна компетентність, прогностична компетентність.

Постановка проблеми. Проблема дослідження соціального інтелекту особистості в цілому та педагога зокрема є доволі актуальною в сучасному інформаційному просторі. Неабияка актуальність зумовлена, з одного боку, недостатньою мірою дослідженістю даного складного феномена. З іншого боку, актуальність проблеми соціального інтелекту визначається наявністю великої кількості психологічних теорій та концепцій, які описують соціальний інтелект в структурі інтелекту особистості. Так, в результаті аналізу експериментальних досліджень зарубіжних та вітчизняних психологів виділено такі категоріальні підходи до поняття «інтелект»: 1) феноменологічний підхід (М. Вертгеймер [33], Д. Дей [25] та ін.); 2) вимірювальний (або тестологічний) підхід (Р. Амтхауер [23], А. Анастасі [2], Р. Кеттелл [24], Р. Торндайк [31] та ін.); 3) генетичний підхід (Ж. П'яже [27] та ін.); 4) факторний підхід (Д. Векслер [32], Дж. Гілфорд [26], Ч. Спірмен [28] та ін.); 5) регуляційний підхід (Л. Терстоун [30] та ін.); 6) структурно-функціональний (Д. М. Завалишина [8], Л.В.Засекіна [9], М. Л. Смульсон [18], Б.М.Теплов [19]); 7) інформаційний підхід (Д.В.Люсін [14], Р. Стернберг [29] та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізуємо підходи, які описують особливості функціонування соціального інтелекту в структурі інтелектуальної сфери особистості. Так, у психології соціальний інтелект розглядається як:

- здатність до раціональних мисленневих операцій, об'єктом яких є процеси міжособистісної взаємодії (Н. А. Кудрявцева [11]);
- система когнітивних властивостей особистості, що складається з трьох базових складових: соціально-перцептивних здібностей, соціальної уяви та соціальної техніки спілкування (М. Л. Кубишкіна [10], Н. В. Яковлева [22] та ін.);
- когнітивний компонент комунікативної компетентності (О. В. Калягіна, О. О. Смирнова [17]);
- особистісна здатність, що виникає на основі комплексу інтелектуальних, особистісних, комунікативних і поведінкових рис, а також психомоторних якостей індивіда, процесів саморегуляції його діяльності тощо (А.В.Берклунд [4], М. І. Бобнєва [5]; Н. В. Казаринова, В. М. Куніцина, В. М. Погольша [12] та ін.);
- структура, що вміщує життєві вміння, особистісний та професійно значущий досвід (М. Г. Некрасов [16]);
- комунікативна компетентність особистості (М. О. Амінов, М. В. Молоканов [1]; Ю.М. Ємельянов [7], А. Л. Южанінова [21]);
- соціально-психологічна спостережливість індивіда, що визнається як здатність до кодування та інтерпретації соціальної інформації (Г.М.Андрєєва [3], В.О.Лабунська [13]);
- окремий компонент соціальних умінь та в цілому як соціальна компетентність (Д.В.Люсін [14], Д. В. Ушаков [20]).

Отже, завданнями нашої статті є:

1. Окреслити психологічні теорії та концепції, які описують соціальний інтелект в структурі інтелекту особистості.

2. Проаналізувати поняття «інтелект» в широкому та вузькому смислах слова.

3. Проаналізувати результати проведеного емпіричного дослідження рівня розвитку соціального інтелекту вчителів початкових класів сучасної української школи за зробити висновки щодо структури соціального інтелекту фахівця педагогічної сфери діяльності.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Поняття «інтелект» ми розглядаємо в широкому та вузькому смислах слова. Якщо ми говоримо про широкий сенс «інтелекту», йдеться лише про один-єдиний інтелект, про інтелектуальну сферу особистості тощо. В такому розумінні *інтелект особистості* можна описати як ієрархічну систему, яка має декілька *рівнів*. *Перший рівень* – рівень функціонування когніцій. *Другий рівень інтелекту* – рівень метакогніцій. *Третій рівень інтелекту* ампліфікує характеристики як першого, так і другого рівнів, при цьому інтелектуальна діяльність здійснюється переважно на неусвідомлюваному рівні, рівні, який наближує особистість до використання автоматизованих навичок та вмій. Наступний, *четвертий рівень*, – рівень метаінтелектуальної діяльності, на якому відбувається експлікація творчих здобутків особистості.

Отже, проаналізуємо результати прове-

деного нами емпіричного дослідження рівня розвитку соціального інтелекту вчителів початкових класів сучасної української школи.

У даному дослідженні брали участь 99 вчителів початкових класів шкіл різних регіонів України. На початку дослідження ми припустили, що рівень розвитку соціального інтелекту вчителя сучасної української школи буде залежати від категорії (яку він має), типу дисципліни, яку читає даний вчитель (до якого циклу навчальних дисциплін належить даний предмет), тобто, від психологічного типу особистості та від гендерних особливостей суб'єкта тощо. Для зручності опису результатів досліджень (отже, опису тих результатів, які мають або не мають статично значущої різниці у представників різних груп), всіх респондентів було розподілено за великими та малими експериментальними групами. Так, коли результати респондентів в межах однієї великої експериментальної групи мали статистично значущу різницю, вони були описані виокремлено, з огляду на їх формування в малих групах; у випадку, якщо такої різниці не було, результати всіх респондентів були описані в парадигмі однієї великої, спеціально сформованої для цієї мети групи. Так, всі 99 респондентів були розподілені за такими групами:

1) група S1 – 34 вчителі початкових класів (із них – 4 чоловіків та 30 жінок). Це – педагоги III та II категорії (стаж роботи – від 5 до 10 років, вік – до 30 років) Шпанівської та

Олександрійської загальноосвітніх шкіл Рівненського району, ЗОШ № 45 та № 96 м. Одеси;

2) група N1 – 39 вчителів початкових класів (всі жінки). Це – педагоги I категорії (стаж роботи – від 10 до 15 років, вік – від 30 до 35 років) ЗОШ № 5 і № 15 м. Рівного, 30 вчителів Шпанівської та Олександрійської загальноосвітніх шкіл Рівненського району, 31 вчитель ЗОШ № 45 та № 96 м. Одеси;

3) група M1 – 26 вчителів початкових класів (всі жінки). Це – педагоги вищої категорії (стаж роботи – від 15 та вище років, вік – від 35 років) ЗОШ № 5 і № 15 м. Рівного, Шпанівської та Олександрійської загальноосвітніх шкіл Рівненського району, ЗОШ № 45 та № 96 м. Одеси;

4) група P1 – 13 вчителів початкових класів (всі жінки). Це – вчителі-методисти та директори ЗОШ (стаж роботи – від 35 років, вік – від 40 років) ЗОШ № 5 і № 15 м. Рівного, Шпанівської та Олександрійської загальноосвітніх шкіл Рівненського району, ЗОШ № 45 та № 96 м. Одеси.

Розподіл груп та мікрогруп відбувався за допомогою методу рандомізації (технологія парного дизайну), що дозволило нам вирівняти кількість чоловіків та жінок у кожній мікрогрупі (виняток становлять лише мікрогрупи, до яких увійшли вчителі початкових класів, адже чоловіків серед цієї категорії педагогів практично неможливо було знайти).

Для діагностики рівня розвитку соціального інтелекту нами застосовувалась

«Методика дослідження соціального інтелекту» Дж. Гілфорда та М. О'Саллівена, адаптована О. С. Михайловою [6].

Проаналізуємо отримані нами результати. Так, вчителі початкових класів отримали досить високі результати за чотирма субтестами використаного нами тесту. Зокрема, високий рівень за I субтестом «Історія із завершенням» діагностовано у 63,19% чоловіків та 76,18% жінок групи S1, у 65,31% респондентів групи N1, у 79,04% – групи M1 та 68,03% – групи P1. За високим рівнем розвитку соціального інтелекту за другим субтестом – «Групи експресії» – також вчителі початкових класів мають високі результати, зокрема 66,02% чоловіки та 64,29% – жінки групи M1 та 60,78% – вчителі групи P1. Високі результати також діагностовано за III субтестом – «Вербальна експресія» та за IV субтестом – «Історії із доповненням». Стосовно низького рівня, то він виражений або із позначкою «0» (за I та IV субтестами), або із результатами в межах до 10%, що є статистично незначущим результатом на 5% рівні достовірності за t-критерієм Стьюдента. Також незначущою є різниця, яку ми пояснюємо незначною кількістю чоловіків (абсолютна кількість – 4 респонденти), що не могло зумовити статистично значущий вплив на відмінність їх результатів порівняно із жінками. Враховуючи це, в подальшому опис результатів групи S1 ми будемо подавати без розподілу цієї групи на чоловіків та жінок.

Отже, рівень розвитку соціального інтелекту вчителів початкових класів є достат-

ньою мірою високим (вище середнього). На нашу думку, такі результати за високим рівнем соціального інтелекту пояснюються, передусім, сформованістю комунікативної компетентності респондентів, здатністю планувати хід професійної діяльності та прогнозувати її наслідки й результати, інтелектуальною та особистісною рефлексією, а також емпатією. Так, вчителі початкових класів мають неабиякий рівень сформованості професійних умінь, які, на нашу думку, найбільшою мірою фасилітують становлення у них соціального інтелекту: *орієнтація на конкретний результат діяльності* – здатність чітко уявляти результат і прагнення утримувати його в процесі роботи; *здібності до планування та проектування* – здібність передбачати розвиток подій, конкретні механізми, послідовність їх реалізації, необхідні для досягнення результату з урахуванням існуючих умов; *здатності здійснювати керівництво групою* – здатності мобілізувати та використовувати ресурси робочої групи для досягнення результату; *здатності ефективно взаємодіяти з людьми* – здатність цілеспрямовано впливати на думку та поведінку інших людей, викликаючи в процесі спілкування прихильність до себе; *здатності виявляти гнучкість в спілкуванні* – здатність адекватно використовувати різноманітні комунікативні засоби в різних професійних ситуаціях; *здатності до ведення переговорів* – здатність та прагнення досягати результату на основі взаєморозуміння в процесі діалогічного

спілкування.

Також у вчителів початкових класів на високому рівні розвитку виявилися сформованими найбільш значущі вміння та властивості педагога, які сприяють здійсненню оптимальних контактів у колективі: повага до людей, гуманне і тактовне ставлення до них; знання і розуміння індивідуальних властивостей підлеглих та колег по роботі, залежності їх поведінки від характеристик професійних ситуацій; здатність уважно та доброзичливо ставитися до пропозицій та думок підлеглих, радитися із ними; адекватне розуміння внутрішнього світу людини, вияв емпатії в спілкуванні; відкритість, довірливість, щирість у контактах із людьми; вміння зрозуміти кращі духовно-моральні якості людини і покластися на них у взаємостосунках; знання норм управлінської та ділової етики, вміння використовувати їх у конкретних ситуаціях професійної діяльності; здатність впливати на емоційне ставлення людини, покращити його/її настрій за допомогою гумору, підбадьорюючих слів та реплік; твердість та жорсткість у доцільних (на думку педагога) випадках; негативне ставлення до лестощів, підлабузництва, славослів'я.

Досить високі результати отримали вчителі початкових класів за показниками особистісної та інтелектуальної рефлексії. Це ми пояснюємо, передусім, тим, що сутність рефлексії полягає в тому, що людина, звертаючись до минулого, ніби відновлює, повторно відтворює свої дії, думки, почуття, стани – до-

сліджує, пізнає та розвиває себе. Сприймаючи іншого, людина подумки ставить себе на його місце, а, відтворюючи його дії, думки, почуття, стани – досліджує і пізнає іншу людину. Це – рефлексія більш високого рівня. Сприймаючи себе очима іншого, людина приписує цьому іншому певні очікування по відношенню до себе. Так, педагог досліджує, пізнає та розвиває стосунки з іншими.

Аналізуючи результати вчителів початкових класів за інтелектуальною та особистісною рефлексією, ми наголошуємо на когнітивному змісті професійного мислення цих педагогів. Рефлексія, на нашу думку, це – активний, ретельний і постійний аналіз своїх уявлень та переконань з точки зору того, що покладено в їх основу та до яких подальших наслідків вони можуть призвести. Тому рефлексія неминуче виявляється в спілкуванні, у вчителів початкових класів є умовою та механізмом взаємоставлення та ефективної комунікації. Рефлексія визначає такі партнерські особистісні якості, як проникливість, чуйність, терплячість, безоцінне прийняття та розуміння іншої людини.

Рефлексія дає вчителю уявлення про те, як він/вона сприймається партнером по спілкуванню, дозволяючи на основі цього уявлення коригувати свою поведінку. Рефлексія забезпечує взаєморозуміння та узгодженість дій партнерів в умовах спільної діяльності, є механізмом «відсторонення», тобто, – механізмом виходу в позицію «над» і «поза» даної

ситуації.

Досить високі результати вчителі початкових класів отримали за показниками емпатії, що, на нашу думку, також значно підвищило результати за загальною оцінкою соціального інтелекту. Емпатія – відчуття, яке передає таку духовну єдність особистостей, коли одна людина настільки переймається почуттями іншої, що тимчасово ототожнює себе із співрозмовником, ніби розчиняючись у ньому. Саме в цьому глибокому процесі виникає взаємне розуміння. Емпатія вчителів початкових класів, на нашу думку, співвідноситься з екстраверсією, крім того, емпатія вчителів початкових класів позитивно корелює із жіночою здатністю психіки до «пізнання».

Так, емпатія як здатність до емоційного резонансу на переживання іншого має досить високий рівень розвитку у вчителів початкових класів, що фасилітувало їх високі результати за соціальним інтелектом. Отримані нами результати за особистісними якостями вчителів початкових класів та їх професійними вміннями, які фасилітують рівень розвитку соціального інтелекту педагогів, були оброблені процедурою косокутової факторизації даних. В результаті було отримано три базових фактори.

До першого, найбільш значущого фактора (72,34% дисперсії), який був названий нами «Фактором комунікативної компетентності, емпатії та рефлексії», з найбільшою факторною вагою увійшли такі показники, як:

«вміння співпереживати» (0,83), «вміння ініціювати сприятливий моральний клімат педагогічної комунікації» (0,82), «експресивні інтерактивні вміння» (0,78), «адекватне розуміння внутрішнього світу співрозмовника, емпатія у спілкуванні» (0,78), «комунікативні здібності» (0,76), «здатність до самоаналізу і самопізнання» (0,73), «експресивні вміння» (0,73), «вміння вибудовувати спілкування з учнями з огляду на гуманістичну освітню парадигму, керуючись принципами професійної етики та етикету» (0,70), «особистісна рефлексія» (0,69), «гнучкість у спілкуванні» (0,68), «вміння рефлексувати, адекватно сприймати і розуміти своєрідність особистості дитини» (0,68), «вміння і навички управління своїм емоційним станом», «володіння техніками спілкування» (0,68), «здатність впливати на емоційний стан школярів, покращувати їх настрої за допомогою гумору, підбадьорюючих висловлювань та реплік» (0,64), «здатність уважно та доброзичливо ставитися до колег та до школярів, радитися з ними» (0,63), «предикативна емпатія» (0,63), «здатність виявляти аргументованість у спілкуванні» (0,63), «пізнавально-експресивні вміння» (0,61), «когнітивна емпатія» (0,61), «товариськість» (0,60), «вміння і навички вертикальної та неvertикальної взаємодії» (0,5914), «пізнавальні вміння» (0,54), «інтелектуальна рефлексія» (0,51), «вміння і навички конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях» (0,50).

Другий фактор (21,05% дисперсії) був названий нами «Прогностичними здібностями», до якого увійшли такі змінні: «вміння орієнтуватися на конкретний результат діяльності» (0,63), «здатність планувати і проектувати» (0,60), «здатність здійснювати керівництво шкільним колективом» (0,54), «вміння прогнозувати розвиток міжсуб'єктних взаємостосунків, при цьому використовуючи як вербальні, так і невербальні засоби, а також механізми комунікативного впливу – зараження, переконання, навіювання і т.д.» (0,53), «вміння планувати пізнавальну діяльність школярів» (0,53), «вміння прогнозувати власний професійний розвиток та розвиток інших» (0,50).

І, нарешті, третій фактор (6,61% дисперсії) отримав назву «Аксіологічний». До нього увійшли лише три змінних: «ціннісне ставлення вчителя до себе та до особистості учня» (0,51), «система ставлень особистості, досвід міжособистісного та професійного спілкування та взаємостосунків» (0,49), «здатності до організації ділового спілкування» (0,40).

З метою математичного аналізу взаємозв'язку здібностей соціального інтелекту, якостей дивергентного мислення та здібностей розуміння метафоричного соціального смислу в змісті соціальних ситуацій було проведено кореляційний аналіз результатів груп респондентів із використанням критерію рангової кореляції r -Спірмена. Так, найбільш значущі кореляційні зв'язки було отримано між:

- *здібністю розуміти смислові висловлювання залежно від контексту ситуації та:* здібністю до пізнання класів поведінки, до виокремлення часткових ознак у різних невербальних реакціях людини, до узагальнення соціальних реакцій ($r=0,40$, $p<0,05$); здібністю розуміти системи поведінки та смисл ситуації взаємодії в динаміці ($r=-0,40$, $p<0,05$); гнучкістю висловлювань ($r=0,48$, $p<0,05$); актуалізацією асоціацій ($r=0,78$, $p<0,05$); особистісною рефлексією ($r=0,43$, $p<0,05$);

- *комунікативною компетентністю педагога та:* здібністю розуміти системи поведінки, смисл ситуації взаємодії в динаміці ($r=-0,40$, $p<0,05$); прогностичною компетентністю ($r=-0,52$, $p<0,01$); екстраполяцією суб'єктивних уявлень ($r=0,54$, $p<0,01$); особистісною рефлексією ($r=0,51$, $p<0,05$); інтелектуальною рефлексією ($r=0,63$, $p<0,01$);

- *актуалізацією асоціацій та:* генералізацією семантичних одиниць ($r=-0,42$, $p<0,05$); оригінальністю висловлювань ($r=-0,41$, $p<0,05$); екстраполяцією суб'єктивних уявлень ($r=0,41$, $p<0,05$); здібністю розуміти смисл висловлювань незалежно від контексту ситуації ($r=0,78$, $p<0,01$); швидкістю висловлювань ($r=0,71$, $p<0,01$); гнучкістю висловлювань ($r=0,61$, $p<0,01$);

- *оригінальністю висловлювання та:* актуалізацією асоціацій ($r=-0,41$, $p<0,05$); гнучкістю висловлювань ($r=0,72$, $p<0,01$); прогностичною компетентністю ($r=0,51$, $p<0,01$); здібністю розуміти системи поведінки, смисл си-

туації взаємодії в динаміці ($r=0,68$, $p<0,01$); диференціацією смислу приказок, їх творчою інтерпретацією ($r=0,68$, $p<0,01$); здатністю до створення унікального продукту ($r=0,73$, $p<0,01$);

- *гнучкістю висловлювань та:* оригінальністю висловлювання ($r=0,72$, $p<0,01$); швидкістю висловлювання ($r=0,63$, $p<0,01$); актуалізацією асоціацій ($r=0,61$, $p<0,01$); екстраполяцією суб'єктивних уявлень ($r=0,71$, $p<0,01$); прогностичною компетентністю ($r=0,40$, $p<0,05$); здатністю розуміти смисл висловлювання залежно від контексту ситуації ($r=0,48$, $p<0,05$); вербальним узагальненням значень та смислів соціальних ситуацій, творчою презентацією контекстуального узагальнення ($r=0,71$, $p<0,01$);

- *швидкістю висловлювань та:* гнучкістю висловлювань ($r=0,63$, $p<0,01$); здібністю до створення унікального продукту ($r=0,61$, $p<0,01$); актуалізацією асоціацій ($r=0,71$, $p<0,01$); інтелектуальною рефлексією ($r=0,58$, $p<0,05$); здібністю до пізнання класів поведінки, до виокремлення часткових ознак у різних невербальних реакціях людини, до узагальнення соціальних реакцій ($r=0,63$, $p<0,01$); здібністю до розуміння типового соціального значення ситуації ($r=0,48$, $p<0,05$); здібністю до пізнання класів поведінки, до виокремлення суттєвих загальних ознак в різних невербальних реакціях людини, до узагальнення соціальних реакцій ($r=0,53$, $p<0,05$)

Аналіз кореляційних зв'язків дозволяє

зробити такі висновки:

1. Здібність педагогів до розуміння типових смислів соціальних ситуацій взаємопов'язана з продуктивністю інтерпретацій соціальних смислів. Це означає, що здібність до розуміння поведінки іншого на основі значущих та прийнятих в суспільстві норм співвідноситься зі здібністю до інтерпретації та розуміння метамови прислів'їв, який фасилітує структурування особистісно та професійно значущого досвіду. Особливістю кореляційних зв'язків педагогів є взаємозв'язок здібностей соціального інтелекту з комплексними когнітивними якостями, які поєднують у собі більш конкретні характеристики: диференціацію прихованих смислів, продуктивність інтерпретацій, загальний показник дивергентного мислення.

2. Кореляційний аналіз отриманих у ході дослідження результатів вказує на якісні особливості побудови взаємозв'язків здібностей соціального інтелекту, якостей дивергентного мислення та успішності розуміння прихованого смислу соціальних ситуацій у групах педагогів, які займаються різними видами творчої діяльності. Отже, в умовах відсутності додаткового суб'єктивного досвіду творчої діяльності здібності соціального інтелекту тісно пов'язані між собою та з якостями дивергентного мислення, утворюючи структурну цілісність. У результаті, низькі показники розвитку однієї здібності фасилітували низький рівень розвитку іншої. Але, не зважаючи на це,

у педагогів, у тому числі – у керівників цих закладів – діагностовано високий рівень розвитку дивергентних здібностей та посередній рівень розвитку соціального інтелекту.

3. В кореляційних плеядах педагогів структура взаємозв'язків здібностей соціального інтелекту та якостей дивергентного мислення визначені специфікою професійної діяльності. Отже, у педагогів, які займаються творчою діяльністю, здібності соціального інтелекту взаємопов'язані із якостями дивергентного мислення, які збагачують здібності типового розуміння соціальних ситуацій динамічними (тими, що генерують якості дивергентного мислення) та змістовими (актуалізація окремих категоризацій, накопичених досвідом) характеристиками: у педагогів, які займаються творчою діяльністю, здібності соціального інтелекту взаємопов'язані із комплексними якостями дивергентного мислення та здібностями до виявлення прихованого смислу соціальних ситуацій, що дозволяє педагогам досягнути розуміння структури соціальної ситуації та її динаміки. Також у педагогів здібність до розуміння смислу висловлювання залежно від контексту ситуації пов'язана із синтетичністю, суб'єктивністю в сприйнятті не зовсім зрозумілих об'єктів. Зворотна залежність між успішністю сприйняття не зовсім зрозумілих об'єктів та успішністю диференціювати приховані соціальні смисли фасилітує формування здібності педагогів приписувати не зовсім зрозумілим ситуаціям хоча б якість

значення, що визначено специфікою професійної діяльності, впливом суб'єкт-суб'єктного, діалогічного типу взаємодій в навчально-виховному процесі. Отже, у педагогів здібності соціального інтелекту взаємопов'язані із якостями дивергентного мислення, які актуалізують знайомі, накопичені в набутому досвіді значення, що сприяють інтуїтивному (за типом впізнавання) розумінню смислу соціальної ситуації.

Висновки. Отже, зроблений нами факторний аналіз та отримані результати дозволили зробити висновок, що вчителі початкових класів мають рівень розвитку соціального інтелекту вище середнього, що великою мірою забезпечується рівнем розвитку комунікативної компетентності, емпатією (зокрема, когнітивною та предикативною її видами), та інтелектуальною й особистісною рефлексією тощо.

Отримані емпіричні показники дозволяють стверджувати, що *соціальний інтелект фахівця педагогічної сфери діяльності* – це складне особистісне утворення, системними структурами якого є комунікативна та прогностична компетентності. Системні структури містять інтегральні складові (механізми антиципації, децентрації, інтелектуальної ініціації, прийняття рішень, планування, контролю та самоконтролю, рефлексії тощо). Комунікативна компетентність та здібності педагога, які входять до структури когнітивної компетентності, представлені на мікрорівні соціального

інтелекту, прогностична компетентність та емпатія – на мезорівні, тоді як механізми антиципації, децентрації, інтелектуальної ініціації, прийняття рішень, планування, контролю та самоконтролю, рефлексії тощо, які забезпечують функціонування соціального інтелекту, – на макрорівні.

Перспективи подальших досліджень. Якщо говорити про емпіричне дослідження рівня розвитку соціального інтелекту педагогів сучасної української школи, то, звісно, недостатньо обмежитися дослідженням лише вчителів початкових класів. Так, слід зібрати та проаналізувати дані вчителів середньої та старшої ланок навчання, що також надасть можливість зробити статистично значущі висновки щодо залежності структури соціального інтелекту фахівців педагогічної сфери діяльності від їхніх гендерних особливостей, психотипу особистості тощо. Це й буде зроблено в подальших наших публікаціях.

Список використаних джерел:

1. Аминов Н.А., Молоканов М.В. О компонентах специальных способностей будущих школьных психологов [Текст] / Николай Александрович Аминов, Михаил Владимирович Молоканов // Психологический журнал. – № 5. – 1992. – С. 13–28.
2. Анастаси А. Психологическое тестирование [Электронный ресурс] / Анна Анастаси. – Книга 1. – Режим доступа : labook.com.ua/book_psihologicheskoe-testirovanie-kniga-1_762.
3. Андреева Г.М. К построению теоретической схемы исследования социальной перцепции [Текст] / Галина

- Михайловна // Вопросы психологии. – № 2. – 1977. – С. 3–14. И.Ф.Баширов
4. Берклунд А.В. Социальный интеллект как условие операциональной готовности будущих психологов к консультативной деятельности [Текст] : Дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Анна Владиславовна Берклунд. – Сургут, 2007. – 208 с.
5. Бобнева М.И. Социальные нормы и регуляция поведения / Маргарита Исидоровна Бобнева. – М. : Педагогика, 1978. – 311 с.
6. Гилфорд Дж., О'Салливан М. Тест «Социальный интеллект» [Электронный ресурс] / Джой Пол Гилфорд, Джон Луи О'Салливан / [в адаптации Елены Сергеевны Михайловой]. – Режим доступа : lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/160/41.pdf.
7. Емельянов Ю.Н. Теория формирования и практика совершенствования коммуникативной компетентности [Текст] : Автореф. дис. ... док. психол. наук : 19.00.07 / Юрий Николаевич Емельянов. – Л., 1991. – 36 с.
8. Завалишина Д.Н. Функционально-генетический анализ оперативного мышления [Текст] : Дисс. ... доктора психол. наук : 19.00.01 / Динара Николаевна Завалишина. – Москва, 1985. – 397 с. : [1] ил.
9. Засекіна Л.В. Профілі значення слова як функція когніції і культури [Текст] / Лариса Володимирівна Засекіна // Наук. записки Острозької академії. Серія «Психологія і педагогіка». – Острог : Вид-во нац. ун-ту «Острозька академія», 2010. – С. 66–75.
10. Кубышкина М.Л. Психологические особенности мотивации социального успеха [Текст] : Автореферат дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Марина Леонидовна Кубышкина. – СПб. : СПбГУ, 1997. – 18 [2] с.
11. Кудрявцева Н.А. Единство интеллекта : [научный отчет] / Наталья Анатольевна Кудрявцева // [Грант РФФИ 1993-1994]. – СПб., 1995. – 24 с.
12. Куницына В.Н., Казаринова Н.В. и др. Межличностное общение : [учебник для вузов] / Валентина Николаевна Куницына, Н.В. Казаринова, В.М. Погольша. – СПб. : Питер, 2002. – 544 с.
13. Лабунская В.А. Экспрессия человека: общение и межличностное познание [Текст] / Вера Александровна Лабунская. – Ростов-н/Д. : Феникс, 1999. – 608 с.
14. Люсин Д.В. Структура эмоционального интеллекта и связь его компонентов с индивидуальными особенностями: эмпирический анализ [Электронный ресурс] / Дмитрий Владимирович Люсин. – Режим доступа : creativity.ipras.ru/lusin.php.
15. Молоканов М.В. Личностные компоненты профессиональной успешности практических психологов (инструкторов учебно-тренировочных групп) [Текст] : Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Михаил Владимирович Молоканов. – Москва, 1994. – 175 с.
16. Некрасов М.Г. Человек в социальных играх [Текст] / М.Г. Некрасов. – Тула, 1996. – 78 с.
17. Смирнова Е.О., Калягина Е.В. Отношение популярных и непопулярных дошкольников к сверстникам [Текст] / Елена Олеговна Смирнова, Елена Владимировна Калягина // Вопросы психологии. – № 5. – 1998. – С. 50–60.
18. Смутьсон М.Л. Проекування дистанційних розвивальних середовищ [Електронний ресурс] / Марина Лазарівна Смутьсон. – Режим доступу : psytir.org.ua/index.php/technology.../22/6.
19. Теплов Б.М. Способности и одарённость : [изб. труды в 2-х томах] / Борис Михайлович Теплов. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1985. – 329 с.
20. Ушаков Д.В. Социальный интеллект : Вербальная и невербальная системы / Дмитрий Викторович Ушаков // Современная психология : состояние и перспективы / [отв. ред. А.В. Брушлинский, А.Л. Журавлёв]. – Т. 1. – М. : ИП РАН. – 2002. – С. 148–150.
21. Южанинова А.Л. Стилевые особенности межличностного познания и характеристики общения [Текст] : Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Алла Леонидовна Южанинова. – Л., 1988. – 184 с.
22. Яковлева Н.В. Взаимосвязь социального интеллекта и дивергентного мышления субъектов разноплановой деятельности (на примере подростков) [Текст] : Дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Наталья Владимировна Яковлева. – Хабаровск, 2010. – 262 с.

23. *Amthauer R.* Intelligenz und Beruf / Rudolf Amthauer. – Berlin, 1953. – 87 S.
24. *Cattell R.B.* Intelligence: Its structure growth and action [Text] / Raymond Bernard Cattell. – Amstrdam. The Netherlands : North-Holland, 1987. – 78 p.
25. *Day D.H.* Infant perception of the invariant size of approaching and re-geding objects [Text] / D.H. Day // *Developmental Psychology*. 1981. – 306 p.
26. *Guilford J.P.* Cognitive styles: What are they? [Text] / Joy Paul Guilford // *Educational and Psychological measurement*. – 1980. – Vol. 40 (3). – P. 715–735.
27. *Piaget J.* What babies and toddlers know [Text] / Jan Piaget // *Advanced Gold Exam maximiser* / [ed. by Sally Burgess and Richard Acklam]. – L. : Longman, 2006. – P. 92–93.
28. *Spearman Ch.* General Intelligence, objectively determined and measured [Text] / Charles Spearman // *Amer. J. of Psychology*, – 1904. – V. 15. – P. 201–293.
29. *Sternberg R.J.* Intellectual styles : Theory and classroom implications [Text] / R.J. Sternberg // *Learning and thinking styles : Classroom, interaction* [ed. by B.Z. Pressusen]. – Washington DC. : Nat. Educ. Association, 1990. – P. 18–42.
30. *Thurstone L.L.* Primary mental abilities [Text] / Louis L. Thurstone. – Chicago : The Univ. of Chicago Press, 2002. – 122 p.
31. *Thorndike R.L.* Factor analysis of social and abstract intelligence [Text] / Robert Ladd Thorndike // *Journal of Educational Psychology*. – 1986. – № 27. – P. 231–233.
32. *Wechler D.* The measurement and appraisal of adult intelligence [Text] / D. Wechler. – 4th ed. – Baltimore : Williams & Wilkins. – 1997. – 216 p.
33. *Wertheimer M.* Drei Abhandlungen zur Gestalttheorie [Text] / M. Wertheimer. – Erlangen : Greifenverl, 1925. – 87 s.
- [Tekst] / Nikolaj Aleksandrovich Aminov, Mixail Vladimirovich Molokanov // *Psixologicheskij zhurnal*. – № 5. – 1992. – С. 13–28.
2. *Anastazi A.* Psixologicheskoe testirovanie [E'lektronnyj resurs] / Anna Anastazi. – Kniga 1. – Rezhim dostupa : labook.com.ua/book_psixologicheskoe-testirovanie-kniga-1_762.
3. *Andreeva G.M.* K postroeniyu teoreticheskoy sxemy issledovaniya social'noj percepcii [Tekst] / Galina Mixajlovna // *Voprosy psixologii*. – № 2. – 1977. – S. 3–14. I.F. Bashirov
4. *Berklund A.V.* Social'nyj intellekt kak uslovie operacional'noj gotovnosti budushhix psixologov k konsultativnoj deyatel'nosti [Tekst] : Diss. ... kand. psixol. nauk : 19.00.07 / Anna Vladislavovna Berklund. – Surgut, 2007. – 208 s.
5. *Bobneva M.I.* Social'nye normy i regulyaciya povedeniya / Margarita Isidorovna Bobneva. – M. : Pedagogika, 1978. – 311 s.
6. *Gilford Dzh., O'Salliven M.* Test «Social'nyj intellekt» [E'lektronnyj resurs] / Dzhoy Pol Gilford, Dzhon Lui O'Salliven / [v adaptacii Eleny Sergeevny Mixajlovoj]. – Rezhim dostupa : lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/160/41.pdf.
7. *Emel'yanov Yu. N.* Teoriya formirovaniya i praktika sovershenstvovaniya kommunikativnoj kompetentnosti [Tekst] : Avtoref. dis. ... dok. psixol. nauk : 19.00.07 / Yuriy Nikolaevich Emel'yanov. – L., 1991. – 36 s.
8. *Zavalishina D.N.* Funkcional'no-geneticheskij analiz operativnogo myshleniya [Tekst] : Diss. ... doktora psixol. nauk : 19.00.01 / Dinara Nikolaevna Zavalishina. – Moskva, 1985. – 397 c. : [1] il.
9. *Zasiekina L. V.* Profili znachennia slova yak funktsiia kohnitsii i kultury [Tekst] / Larysa Volodymyrivna Zasiekina // *Nauk. zapysky Ostrozkoj akademii. Serii «Psykhoholohiia i pedahohika»*. – Ostroh : Vyd-vo nats. un-tu «Ostrozka akademiia», 2010. – S. 66–75.
10. *Kubyskhina M.L.* Psixologicheskie osobennosti motivacii social'nogo uspeha [Tekst] : Avtoreferat diss. ... kand. psixol. nauk : 19.00.05 / Marina Leonidovna

References (Transliteration):

1. *Aminov N. A., Molokanov M.V.* O komponentax special'nyx sposobnostej budushhix shkol'nyx psixologov

- Kubyschkina. – SPb. : SPbGU, 1997. – 18 [2] s.
11. *Kudryavceva N.A.* Edinstvo intellekta : [nauchnyj otchet] / Natal'ya Anatol'evna Kudryavceva // [Grant RFFI 1993-1994]. – SPb., 1995. – 24 c.
12. *Kunicyna V.N., Kazarinova N.V.* i dr. Mezhlichnostnoe obshhenie : [uchebnik dlya vuzov] / Valentina Nikolaevna Kunicyna, N.V. Kazarinova, V.M. Pogol'sha. – SPb. : Piter, 2002. – 544 s.
13. *Labunskaya V.A.* E'kspressiya cheloveka: obshhenie i mezhlichnostnoe pozna-nie [Tekst] / Vera Aleksandrovna Labunskaya. – Rostov-n/D. : Feniks, 1999. – 608 s.
14. *Lyusin D.V.* Struktura e'mocional'nogo intellekta i svyaz' ego komponentov s individual'nymi osobennostyami: e'mpiricheskij analiz [Elektronnyj resurs] / Dmitriy Vladimirovich Lyusin. – Rezhim dostupa : creativity.ipras.ru/lusin.php.
15. *Molokanov M.V.* Lichnostnye komponenty professional'noj uspešnosti praktičeskix psixologov (instruktorov učebno-trenirovočnyx grupp) [Tekst] : Dis. ... kand. psixol. nauk : 19.00.01 / Mixail Vladimirovich Molokanov. – Moskva, 1994. – 175 s.
16. *Nekrasov M.G.* Chelovek v social'nyx igrax [Tekst] / M.G. Nekrasov. – Tula, 1996. – 78 s.
17. *Smirnova E.O., Kalyagina E.V.* Otnoshenie populyarnyx i nepopulyarnyx doškol'nikov k sverstnikam [Tekst] / Elena Olegovna Smirnova, Elena Vladimirovna Kalyagina // *Voprosy psixologii.* – № 5. – 1998. – S. 50–60.
18. *Cmul'son M.L.* Proektivnaya distancijnix rozvival'nix seređovishh [Elektronnij resurs] / Marina Lazarivna Smul'son. – Rezhim dostupa : psytir.org.ua/index.php/technology.../22/6.
19. *Teplov B.M.* Sposobnosti i odaryonnost' : [izb. trudy v 2 -x tomax] / Boris Mixajlovich Teplov. – T. 1. – M. : Pedagogika, 1985. – 329 s.
20. *Ushakov D.V.* Social'nyj intellekt : Verbal'naya i neverbal'naya sistemy / Dmitriy Viktorovich Ushakov // *Sovremennaya psixologiya : sostoyanie i perspektivy* / [otv. red. A.V. Brushlinskij, A.L. Zhuravlyov]. – T. 1. – M. : IP RAN. – 2002. – S. 148–150.
21. *Yuzhaninova A.L.* Stilevye osobennosti mezhlichnostnogo poznanija i xarakteristiki obshheniya [Tekst] : Dis. ... kand. psixol. nauk : 19.00.05 / Alla Leonidovna Yuzhaninova. – L., 1988. – 184 s.
22. *Yakovleva N.V.* Vzaimosvyaz' social'nogo intellekta i divergentnogo myshleniya sub'ektiv raznoplanovoj deyatel'nosti (na primere podrostkov) [Tekst] : Diss. ... kand. psixol. nauk : 19.00.01 / Natal'ya Vladimirovna Yakovleva. – Xabarovsk, 2010. – 262 s.
23. *Amthauer R.* Intelligenz und Beruf / Rudolf Amthauer. – Berlin, 1953. – 87 S.
24. *Cattell R.B.* Intelligence: Its structure growth and action [Text] / Raymond Bernard Cattell. – Amstrdam. The Netherlands : North-Holland, 1987. – 78 p.
25. *Day D.H.* Infant perception of the invariant size of approaching and re-geding objects [Text] / D.H. Day // *Developmental Psychologi.* 1981. – 306 p.
26. *Guilford J.P.* Cognitive styles: What are they? [Text] / Joy Paul Guilford // *Educational and Psychological measurement.* – 1980. – Vol. 40 (3). – P. 715–735.
27. *Piaget J.* What babies and toddlers know [Text] / Jan Piaget // *Advanced Gold Exam maximiser* / [ed. by Sally Burgess and Richard Acklam]. – L. : Longman, 2006. – P. 92–93.
28. *Spearman Ch.* General Intelligence, objectively determined and measured [Text] / Charles Spearman // *Amer. J. of Psychology.* – 1904. – V. 15. – P. 201–293.
29. *Sternberg R.J.* Intellectual styles : Theory and classroom implications [Text] / R.J. Sternberg // *Learning and thinking styles : Classroom, interaction* [ed. by B.Z. Pressusen]. – Washington DC. : Nat. Educ. Association, 1990. – P. 18–42.
30. *Thurstone L.L.* Primary mental abilities [Text] / Louis L. Thurstone. – Chicago : The Univ. of Chicago Press, 2002. – 122 p.
31. *Thorndike R.L.* Factor analysis of social and abstract intelligence [Text] / Robert Ladd Thorndike // *Journal of Educational Psychology.* – 1986. – № 27. – P. 231–233.
32. *Wechler D.* The measurement and appraisal of adult intelligence [Text] / D. Wechler. – 4th ed. – Baltimore :

Williams & Wilkins. – 1997. – 216 p.

33. *Wertheimer M.* Drei Abhandlungen zur Gestalttheorie [Text] / M. Wertheimer. – Erlangen : Greifenverl, 1925. – 87 s.

Ivashkevych Eduard

Doctor of Psychology, Professor of the Department of General Psychology and Psychological diagnostics of Rivne State University of the Humanities, Rivne (Ukraine)

THE EMPIRICAL STUDY OF THE LEVEL OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL INTELLIGENCE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN CONTEMPORARY UKRAINIAN SCHOOLS

ABSTRACT

The author of the article analyzed the psychological theories and concepts that described social intelligence in the structure of the intelligence of the person. The content of such categorical approaches according to the concept of “intelligence” was outlined: 1) the phenomenological approach; 2) measuring (or testing) approach; 3) genetic approach; 4) factor approach; 5) regulatory approach; 6) structural and functional approach; 7) information approach also.

The author of the article consider the concept of “intelligence” in the broad and narrow senses. In a broad meaning of “intelligence” it is only one intelligence, the intellectual sphere of the person in general. In this sense, the intelligence of a person can be described as a hierarchical system that has several levels. The first level is the level of functioning of cognitions. The second level of intelligence is the level of meta-

cognitions. The third level of intelligence amplifies the characteristics of both the first and the second levels, while intellectual activity is carried out mainly at an unconscious level, a level that approximates a person to use of automated skills and abilities. The next, the fourth level, is the level of meta-intellectual activity, which explodes the creative achievements of the person.

It was proved that social intelligence of a specialist of the pedagogical sphere of the activity is a complex personal structure which systemic structures are communicative and prognostic competences. Systemic structures contain integral components (the mechanisms of anticipation, decentralization, intellectual initiation, decision-making, planning, control and self-control, reflection, etc.). The communicative competence and the abilities of the teacher, which are the part of cognitive competence, are presented at the micro-level of social intelligence, prognostic competence and empathy are on the middle level, while the mechanisms of anticipation, decentralization, intellectual initiation, decision making, planning, control and self-control, reflection, etc., which in a great deal ensure the functioning of social intelligence are displayed at the macro-level of the intelligence.

The results of the empirical research of the level of the development of social intelligence of teachers of primary school in the contemporary Ukrainian system of education were analyzed. In this research were participated 99 teachers of primary schools of different regions of Ukraine. It

was proved that the level of the development of social intelligence of primary school teachers was sufficiently high (more than average). Such results of high level of social intelligence we've to explain, first of all, by the development of respondents' communicative competence, the ability to plan the course of their own professional activity and to predict its consequences and results, intellectual and personal reflection as well as empathy.

Key words: the social intelligence, cognitions, metacognitions, meta-intellectual activity, communicative competence, prognostic competence.

Івашкевич Едуард Зенонович

Доктор психологических наук, доцент, профессор кафедры общей психологии и психодиагностики Ровенского государственного гуманитарного университета, г. Ровно (Украина)

ЭМПИРИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ

Аннотация. В статье проанализированы психологические теории и концепции, описывающие социальный интеллект в структуре интеллекта личности.

Автор статьи рассматривает понятие «интеллект» в широком и узком понимании. В широком смысле речь идет об одном единственном интеллекте, об интеллектуальной сфере личности. В этом понимании интеллект

личности описано как иерархическую систему, которая имеет несколько уровней. Первый уровень – уровень функционирования когнитивных. Второй уровень интеллекта – уровень метакогнитивных. Третий уровень интеллекта амплифицирует характеристики как первого, так и второго уровней, при этом интеллектуальная деятельность осуществляется преимущественно на неосознаваемом уровне, уровне, который приближает личность к использованию автоматизированных навыков и умений. Следующий, четвертый уровень – уровень метаинтеллектуальной деятельности, на котором происходит экспликация творческих достижений личности.

Доказано, что социальный интеллект специалиста педагогической сферы деятельности – это сложное личностное образование, системными структурами которого являются коммуникативная и прогностическая компетентности. Системные структуры включают интегральные составляющие (механизмы антиципации, децентрации, интеллектуальной инициации, принятия решений, планирования, контроля и самоконтроля, рефлексии и т.д.). Коммуникативная компетентность и способности педагога, которые входят в структуру когнитивной компетентности, представлены на микроуровне социального интеллекта, прогностическая компетентность и эмпатия – на мезоуровне, тогда как механизмы антиципации, децентрации, интеллектуальной инициации, принятия решений, планирования, кон-

троля и самоконтроля, рефлексии, непосредственно обеспечивающие функционирование социального интеллекта – на макроуровне.

Проанализированы результаты проведенного эмпирического исследования уровня развития социального интеллекта учителей начальных классов современной украинской школы, в котором принимали участие 99 учителей начальных классов школ разных регионов Украины. Доказано, что уровень развития социального интеллекта учителей начальных классов является в достаточной степени высоким (выше среднего). Такие результаты по высокому уровню социального интеллекта объясняются, прежде всего, сформированностью коммуникативной компетентности респондентов, способностью планировать ход профессиональной деятельности и прогнозировать её последствия и результаты, интеллектуальной и личностной рефлексией, а также эмпатией.

Ключевые слова: социальный интеллект, когниции, метакогниции, метаинтеллектуальная активность, коммуникативная компетентность, прогностическая компетентность.

Дата отримання статті: 01.05.2018

Дата рекомендації до друку: 15.10.2018

Дата оприлюднення: 01.11.2018